

VEDĽAJŠIE ÚČINKY PRIKRMOVANIA A VNADENIE RATICOVEJ ZVERI

Marián Slamka • Andrej Gubka

Slamka, M., Gubka, A.: Side effects of supplementary feeding and baiting of ungulates. APOL, 2021, vol. 2, no. 1, p. 80–84.

Abstract: The paper deals with the issue of supplementary feeding and baiting, as one of the possible factors influencing the increase of the count of ungulates in Slovakia. These are currently reaching historical highs, which in turn has a negative effect on forests, agricultural crops and, last but not least, other components of the natural environment. If supplementary feeding and baiting are to serve their purpose effectively, they must be carried out with taking into account all potential risks and under the supervision of expertly skilled hunting and forest managers.

Key words: ungulates; supplementary feeding; baiting; forest damages

Úvod

Súčasný stav raticovej zveri na Slovensku dosahuje historické maximá a extrémny nárast sledujeme najmä posledných 20 rokov. Ide tu najmä o zver jeleniu, diviačiu a danieliu. Táto skutočnosť so sebou prináša celý rad problémov. Zo strany poľnohospodárov aj odborných lesných hospodárov narastajú hlásenia o škodách na poľnohospodárskych kultúrach aj lesných drevinách. Zver vážne narúša procesy prirodzenej a umelej obnovy hlavných lesných drevín, čo prakticky znemožňuje uplatňovanie a podporu v súčasnosti propagovaného prírode blízkeho hospodárenia v lesoch. Okrem toho dochádza k ničeniu aj iných zložiek ekosystému, zvyšuje sa chorobnosť zveri a množia sa vzájomné konflikty zveri a človeka.

Ako hlavné príčiny ktoré prispievajú k zvyšovaniu stavov raticovej zveri sa považujú mierne zimy spojené so zmenou klímy, veľkoplošné poľnohospodárstvo spojené s pestovaním pre zver atraktívnych plodín a nesprávny poľovnícky manažment do ktorého spadá aj prikrmovanie a vnaďenie zveri. Práve problematikou vnaďenia a prikrmovania zveri a ich vedľajších účinkov na lesné prostredie sa zaoberáme v nasledujúcom príspevku.

Ciele a množstvo predkladaného krmiva

Prikrmovanie zveri v čase núdze, najmä jelenej, je bežnou praxou v celej kontinentálnej Európe a v niektorých častiach Severnej Ameriky (Putman & Staines 2004). Vykonáva sa s cieľom udržiavania alebo zvyšovania telesnej hmotnosti a kondície zveri, zlepšenie jej reprodukčných schopností a plodnosti, zvýšenie šance na prežitie v zimnom období, trofejovej kvality a tiež za účelom znižovania škôd spôsobených v lesníctve a poľnohospodárstve. V rámci Slovenska je podľa zákona č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve (§26, bod 1, písmeno d), ďalej len zákon, prikrmovať zver v čase núdze povinnosťou každého užívateľa poľovného revíru. Podľa uvedeného zákona sa má prikrmovanie zabezpečiť zdravotne nezávadným krmivom a to takým spôsobom, aby sa krmivo neznehodnotilo vplyvom nepriaznivého počasia alebo nespôsobovalo zveri zdravotné problémy. Množstvo jednotlivých druhov krmiva sa odvíja od predpokladaných stavov zveri v zimnom období na území jednotlivých poľovných revírov a je každoročne schvaľované príslušným okresným úradom. Ďalším antropogénnym zdrojom potravy pre

zver sú vlnadiská. Vlnadisko je podľa § 61 uvedeného zákona miesto kde sa vykladá návnada s cieľom prilákať zver. Vlnadiská sú určené na lov diviacej zveri, preto by mali byť zriadené tak, aby ostatná raticová zver mala k návnade sťažený prístup. Počet vlnadísk a množstvo predloženej návnady (napr. jadrového krmiva) aktuálne z dôvodu šírenia afrického moru ošípaných upravujú priebežne sa meniace veterinárne nariadenia. O skutočnom množstve a kvalite predkladaného krmiva však nemáme žiadnu reálnu predstavu.

Príkrmovanie a vlnadenie zveri z pohľadu výskumu

Využívanie nových vedeckých metód a postupov prináša inovácie do všetkých oblastí ľudskej činnosti. Pri súčasnom raste početnosti ľudskej populácie a konzumnom spôsobe života sa asi najviac pozornosti venuje takým inováciám, ktoré smerujú k lepšej ochrane a zachovaniu kvalitného životného prostredia. Ani tradičné poľovníctvo, ktoré k našej krajine neodmysliteľne patrí, by preto nemalo byť výnimkou a na nové poznatky získané s využívaním najmodernejších metód by malo do svojej činnosti zahrnúť.

Otázkami výživy zveri a významom jej doplnkového príkrmovania sa zaoberalo a zaoberá množstvo vedeckých výskumov. Závery a odporúčania publikovaných na základe ich výstupov smerujúce k užívateľom lesných a poľných pozemkov sú však pre prax zvyčajne len málo dostupné a preto len nepatrne využívané. Mnohé z nich by si vyžadovali úpravu, alebo úplnú zmenu aktuálne nastavených postupov a legislatívy. Na druhej strane sú tu aj poznatky známe, zahrnuté v legislatíve, v praxi sa však ukazujú ako „nepohodlné“ a neakceptujú sa. Aktuálne vysoké stavy diviacej zveri (hodnotené pred rapidným nárastom pozitívnych prípadov afrického moru ošípaných na Slovensku) sú problémom celej Európy (Massei et al. 2015). Za príčinu rastu populácie sa považuje viacero faktorov, ako napríklad mierne zimy, nárast intenzívneho poľnohospodárstva, kompenzačná reakcia diviakov na zvýšený tlak vplyvom lovu, alebo naopak lokálne nedostatočný lov a tiež príkrmovanie alebo vlnadenie (Oja et al. 2014). Príkrmovanie a vlnadenie skutočne zohrávajú významnú úlohu. V prirodzenej potrave diviacej zveri prevažuje rastlinná potrava a lesné plody a jej významnou zložkou sú napríklad žalude, ktoré konzumuje hneď ako sú dostupné (Fornier – Chambrilollon et al. 1995). Ak je však ľahko dostupné podávané krmivo, diviacia zver mu svoju potravnú životnú stratégiu prispôsobí. Jej závislosť na tomto zdroji skúmali napríklad Ježek et al. (2016). Analýza 345 vzoriek žalúdkov všetkých vekových kategórií zozbieraná počas troch rokov na štyroch študijných lokalitách dokázala, že antropogénne zdroje tvorili po celý rok jej prevažnú časť. V letnom období to mohli byť obilniny získané z polí, ale v zimnom období a na jar je ich zdrojom príkrmovanie a vlnadenie realizované poľovníkmi. Tento druh potravy tvoril u vyšetrených vzoriek viac ako 50 %. Vysoká koncentrácia zveri v okolí krmovísk a ich časté navštevovanie môže spôsobiť destabilizáciu rovnováhy medzi parazitom a jeho hostiteľom. Napríklad Navarro-Gonzalez et al. (2013) zistili zvýšený výskyt pľúcnych parazitov u diviacej zveri v lokalitách z hustejšou sieťou krmovísk. Takto koncentrovaná diviacia zver však negatívne ovplyvňuje aj ďalšie zložky životného prostredia, ako napríklad početnosť bezstavovcov (Caprio et al. 2014). Kŕmením podporovaná diviacia zver obsadzuje aj územia, ktoré boli v minulosti považované pre tento druh za nevyhovujúce (Oja et al. 2014) a tam môže byť negatívny dopad na pôvodnú faunu a flóru ešte významnejší.

Na dostupnosť predkladaného krmiva podobne reaguje aj zver jelenia. Jerina (2012) analyzoval vplyv príkrmovania zveri na veľkosť jej domovského okrsku. Výsledky získané na vzorke 42 (17 samcov a 25 samíc) telemetricky sledovaných jedincov dokázali, že príkrmovanie výrazne redukovalo veľkosť domovského okrsku jelenej zveri. Autor upozorňuje že zvyšovanie jej koncentrácie v okolí krmovísk spôsobuje jej vyššiu chorobnosť a zvyšuje sa aj tlak na okolité lesné porasty – požadovaný efekt príkrmovania, vyššia úspešnosť pri love a ochrana lesných porastov, tak môže byť z dlhodobejšieho hľadiska presne opačný. Bylinožravce sú dôležitou súčasťou lesných ekosystémov, avšak svojou činnosťou ovplyvňujú štruktúru a zloženie lesných spoločenstiev (obr. 1). Markantné rozdiely vo vývoji lesných porastov v silne zazverenej oblasti Kysúc medzi oplotenými a neoplotenými plochami zistili Konôpka et al. (2021). Oplotené oblasti na výskumných plochách vykazovali dvojnásobnú druhovú pestrosť drevín.

Obrázok 1. Jelenia zver sa prevažnú časť dňa ukrýva v lesných porastoch a na pastviny vychádza najmä v nočných hodinách. Možno tak predpokladať, že k najintenzívnejšiemu ohryzu drevín dochádza práve počas dňa (fotopasca Slamka, 2018)

Figure 1. For most of a day, red deer hides in forest stands and goes grazing mainly during night hours. Therefore, we can assume, that the browsing of tree species is most intensive during day hours (camera trap Slamka 2018).

Na zmiernenie tlaku zveri na lesné porasty sa v praxi využíva tzv. odvádzacie prikrmovanie (Jarne-mo et al. 2014). Autori štúdie naznačujú, že znižovanie stavov raticovej zveri nemusí byť jedinou implementovateľnou stratégiou na zníženie poškodenia lesných porastov. Aj Arnold et al. (2018) uvádzajú, že v prevažne lesných oblastiach je možné tlak zveri na lesné prostredie a citlivé lesné porasty eliminovať odvádzacím prikrmovaním, avšak pre už uvádzané problémy nie z dlhodobého hľadiska. Milner et al. (2014) upozorňujú, že zvýšenie koncentrácie zveri v okolí krmovísk a vnaďísk je hlavným spúšťačom súvisiacich negatívnych faktorov a ich kaskádového efektu na ďalšie zložky životného prostredia. Žiadajú preto poľovních manažérov, aby pred rozhodnutím vnaďiť a prikrmovať zver zoberali vážne do úvahy všetky možné riziká.

Ďalšou otázkou je množstvo, druh a kvalita predkladaného krmiva. Najmä odľahlé vnaďiská zvyčajne nespĺňajú ani jedno z požadovaných kritérií. Tu je dôležité vedieť, že najmä v čase núdze môže výrazné zdravotné problémy prežívavej raticovej zveri spôsobiť aj krmivo kvalitné. Napr. Hintnaus (2003) uvádza, že pravidelným javom presýtenia sa jadrovým krmivom sú poruchy zažívania, najmä prekyslenie predžalúdka. Tento problém, pokiaľ nespôsobí úhyn, núti zver k lúpaniu a ohryzávaniu lesných drevín. Hintnaus upozorňuje, že naša raticová zver z čeľade jeleňovitých je prispôsobená na znížený príjem potravy v zimnom období, nie je však prispôsobená na odmietnutie predloženého atraktívneho krmiva a spotrebuje ho. Uvedené potvrdzujú aj výsledky Felton et al. (2017). Uvádzajú, že zimné prikrmovanie môže pozitívne ovplyvniť prežívanie raticovej zveri, ale niektoré podávané krmivá negatívne vplyvajú na jej zdravie a súčasne zvyšujú potrebu ohryzu drevín (obr. 2).

Obrázok 2. Predkladanie jadrového krmiva v zimnom období môže srnčej zveri spôsobiť vážne zdravotné problémy končiace až jej úhynom (fotopasca Slamka, 2020)

Figure 2. Providing the core feed during winters can cause serious medical problems to roe deer, which can result in deaths.

Záver

Neustále sa zvyšujúce stavy raticovej zveri a z toho vyplývajúce škody na lesných porastoch nás neustále nútia zobrať sa možnosťami ich ochrany. Ako efektívne sa javí budovanie oplôtkou, resp. vylúčenie prítomnosti raticovej zveri z citlivých oblastí. Nekonečné oplocovanie ďalších a ďalších území bez náročnej potreby odstraňovania dočasných oplôtkou však z dlhodobého hľadiska nepovažujeme za reálne, ekonomické a už vôbec nie estetické. Ďalšou možnosťou ochrany je odľakanie zveri z citlivých oblastí, alebo znižovanie jej kmeňových stavov. Na tieto účely sa využíva odvádzacie prikrmovanie, resp. za účelom znižovania stavov vnadenie. Odvádzacie prikrmovanie si vyžaduje značné znalosti a skúsenosti z ekológie a biológie zveri ako aj lesníckych činností, aby sa z dlhodobého hľadiska neobrátilo proti lesu. Lov zveri na vnadiskách považujú mnohí poľovní hospodári za veľmi praktický a účinný nástroj selektívneho lovu, je však potrebné nastaviť rovnováhu medzi množstvom predkladanej návnady (jadrového krmiva) a množstvom ulovených kusov zveri.

Na úplný záver ešte jeden malý výpočet: Aktuálne nastavené opatrenie umožňujú zriadiť na každých začatých 300 ha poľovnej plochy jedno vnadisko. Pri celkovej výmere 4 452 tis. ha poľovnej plochy tak môžeme na Slovensku legálne využívať 14 840 vnadísk. Len pri dodržanej mesačnej dávke 30 kg jadrového krmiva to môže ročne predstavovať viac ako 5 300 ton jadrového krmiva umiestneného do voľnej prírody.

Podakovanie

Tento článok bol vytvorený realizáciou projektu „Výskum a vývoj bezkontaktných metód pre získavanie geopriestorových údajov za účelom monitoringu lesa pre zefektívnenie manažmentu lesa a zvýšenie ochrany lesov“, ITMS 313011V465 na základe podpory operačného programu integrovaná infraštruktúra financovaného

z európskych štrukturálnych a investičných fondov. Ďakujeme aj za možnosť vykonávať výskum raticovej zveri v poľovnom revíri s osobitným určením Pri dube Zvolen, ktorého užívateľom je Národné lesnícke centrum.

Použitá literatúra

- Arnold, J. M., Gerhardt, P., Steyaert, S. M. J. G., Hochbickler, E., Hackländer, K. 2018: Diversionary feeding can reduce red deer habitat selection pressure on vulnerable forest stands, but is not a panacea for red deer damage. *Forest Ecology and Management*, 407:166–173.
- Caprio, A. J., Castro-López, J., Guerrero-Casado, J., Ruiz-Aizpurna, L., Vicente, J., Tortosa, F. S., 2014: Effect of wild ungulate density on invertebrates in a Mediterranean ecosystem. *Animal Biodiversity and Conservation*, 37(2):115–125.
- Felton, A.M., Felton, A., Crooms, J. P. G. M. et al., 2017: Interactions between ungulates, forests, and supplementary feeding: the role of nutritional balancing in determining outcomes. *Mamm Res*, 62:1–7. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s13364-016-0301-1>.
- Fournier-Chambrillon, Ch., Maillard, D., Fournier, P., 1995: Diet of the Wild boar (*Sus scrofa* L.) inhabiting the Montpellier garrigue. *Journal of Mountain Ecology*, 3:174–179.
- Hintnaus, J., 2003: Rizika zimního príkrmování spárkaté zvěře jadrnými krmivými. *Myslivost*, 1/2003.
- Jarnemo, A., Minderman, J., Bunnefeld, N., Zidar, J., Månsson, J., 2014: Managing landscapes for multiple objectives: alternative forage can reduce the conflict between deer and forestry. *Ecosphere*, 5(8):1–14.
- Jerina, K., 2012: Roads and supplemental feeding affect home-range size of Slovenian red deer more than natural factors. *Journal of Mammalogy*, 93(4):1139–1148.
- Ježek, M., Holá, M., Kušta, T., Cervený, J., 2016: Creeping into a wild boar stomach to find traces of supplementary feeding. *Wildl Res*, 43:590–598.
- Konôpka, B., Šebeň, V., Pajčík, J., Shipley, L. A., 2021: Excluding Large Wild Herbivores Reduced Norway Spruce Dominance and Supported Tree Species Richness in a Young, Naturally Regenerated Stand. *Forests*, 12:737. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3390/f12060737>
- Massei, G., Kindberg, J., Licoppe, A., Gačić, D., Šprem, N., Kamler, J., Baubet, E., Hohmann, U., Monaco, A., Ozoliņš, J., Cellina, S., Podgórski, T., Fonseca, C., Markov, N., Pokorny, B., Rosell, C., Náhlik, A., 2015: Wild boar populations up, numbers of hunters down? A review of trends and implications for Europe. *Pest Manage Sci*, 71:492–500.
- Milner, J. M., van Beest, F. M., Schmidt, K. T., Brook, R. K., Storaas, T., 2014: To feed or not to feed? Evidence of the intended and unintended effects of feeding wild ungulates. *The Journal of Wildlife Management*, 78(8):1322–1334.
- Navarro-Gonzalez, N., Fernández-Llario, P., Pérez-Martín, J. E., Mentaberre, G., López-Martín, J. M., Lavín, S., Serrano, E., 2013: Supplemental feeding drives endoparasite infection in wild boar in Western Spain. *Veterinary Parasitology*, 196(1–2):114–123.
- Oja, R., Kaasik, A., Valdmann, H., 2014: Winter severity or supplementary feeding—which matters more for wild boar? *Acta Theriol*, 59:553–559. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s13364-014-0190-0>.

Adresa:

Ing. Marián Slamka, PhD., Ing. Andrej Gubka, PhD.
Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen, T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 01 Zvolen
e-mail: marian.slamka@nlcsk.org; andrej.gubka@nlcsk.org